

MALİ YAPISINA ETKİSİ BAKIMINDAN TÜRK VE HOLLANDA HUKUKUNDA KOOPERATİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Legal Nature of the Cooperatives in Terms of Turkish and Dutch Law in Terms of its Effect on Financial Structure

Hayri BOZGEYİK*

Sümeyye ERKALAN COŞKUNSU**

Livanur Çebi DİKDOĞMUŞ***

Öz

Kooperatifler, sosyal ve ekonomik faydaları olan ortaklık yapılarıdır. Kooperatiflerin tarihi gelişimi incelendiğinde, hâlihazırdaki kooperatif organizasyon yapısının oluşmasının 19. yüzyılın ortalarını bulduğu görülecektir. Bu nedenle çalışma, kooperatifçiliğin tarihi gelişimine de yer yer değinilerek ele alınmıştır. Çalışmanın odağını ise Türk hukuku ve Hollanda hukuku bakımından, mali yapısına etkisi bağlamında kooperatifin hukuki niteliği oluşturmaktadır. Bu

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, hbozgeyik@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9974-7459.

** Arş. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s.e.coskunsu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1490-4740.

*** Avukat, Ankara Barosu, av.livanurcebi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3060-1646.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 08.07.2024.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 02.12.2024.

Atıf/Citation: Bozgeyik, Hayri, Sümeyye Erkan Coşkunsu ve Livanur Çebi Dikdoğmuş. "Mali Yapısına Etkisi Bakımından Türk ve Hollanda Hukukunda Kooperatifin Hukuki Niteliği." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (2024): 883-913.

"Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License."

yüzden ilgili kanun koyucuların yaptığı kooperatif tanımları önem arz etmektedir. Çünkü bu tanım, kooperatifin kişi ve sermaye unsurunu ve kooperatif tarafından yapılan hukuki işlemlerin tabi olacağı hükümleri belirlemektedir. Türk hukukunda kanun koyucunun kooperatifi şahıs veya sermaye şirketi ayırımına dahil etmemesi bilinçli ve gerekli bir tercihtir. Bu durum ayrıca ülke ekonomilerinin sürdürülebilirliği bakımından da önemlidir. Hollanda hukukunda ise kooperatifler derneğin bir alt türü olarak düzenlenmiş olup, Hollanda Medeni Kanunu ve derneklere ilişkin genel hükümlere tabidir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatif, Hukuki Nitelik, Sermaye, Türk Hukuku, Hollanda Hukuku.

Abstract

Cooperatives are partnership structures with social and economic benefits. When the historical development of cooperatives is examined, it will be seen that the current cooperative organization structure was formed in the mid-19th century. Therefore, the study has been addressed by occasionally touching on the historical development of cooperatives. The focus of the study is on the legal nature of the cooperative in terms of its impact on its financial structure in terms of Turkish and Dutch law. In this context, the definitions of cooperatives established by legislators are of significant importance. These definitions determine the nature of the cooperative and the provisions governing the legal transactions carried out by the cooperative. In Turkish law, there is a conscious and necessary preference on the part of the legislator not to include the cooperative in the distinction between a partnership company and a capital company. This is also of great importance for the sustainability of national economies. In Dutch law, cooperatives are classified as a sub-type of association and are subject to the Dutch BW and general provisions regarding associations.

Keywords: Cooperative, Legal Nature, Capital, Turkish Law, Dutch Law.

GİRİŞ

İnsan ihtiyaçlarını karşılamayı hedef alan ekonomik faaliyetler temelde üretimi, tüketimi, mübadele ve paylaşımı kapsamaktadır. Bu faaliyetler kişiler tarafından ferdî olarak ya da müşterek organizasyonlar içinde yürütülür. İnsanlar

ve bunların kurdukları ekonomik yapılar, tek başlarına çözemedikleri ve güç yetiremedikleri meseleleri müştereken çözmeye ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaca binaen gönüllü olarak bir araya gelip iş birliği yapmalarının sonuçlarından birisi de kooperatiflerdir.

Kooperatifler, toplumlar için sosyal ve ekonomik faydaları olan ortaklık yapılarıdır. Sermaye şirketlerinin aksine, kooperatiflerin temel hedefi doğrudan ve bizzat kooperatifin kendisi için kâr elde etmek değil, ortaklarının ekonomik çıkarlarını korumak ve onların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Kooperatifin ortakların ihtiyaç ve çıkarlarına yönelik bir yapı olması, ortağın kooperatif üzerinden yaptığı veya kooperatifin ortak için yaptığı işlemler, kooperatifin de menfaatine sonuçlar vermektedir.

Modern kooperatifçiliğin Batı'daki ilk örnekleri incelendiğinde, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere'de *Robert Owen*, *Dr. William King* ve *Rochdale topluluğu*, Fransa'da *Charles Fourier* ve *Charles Gide*, Almanya'da ise *Schulze-Delitzch* ve *Raiffeisen* tarafından kendi ülkelerinin toplumsal yapılarına uygun kooperatif modelleri geliştirdikleri görülmektedir.¹ Ancak kooperatifçiliğin esas itibariyle İngiltere'de işçiler tarafından başlatılan tüketim kooperatifçiliği akımı ile kendini gösterdiği² ve sanayi devriminin yol açtığı işsizlik, iç göç, kentleşme, gelir dağılımının bozulması gibi ekonomik ve sosyal faktörler sonucunda gelişiminin hızlandığı kabul edilmektedir.³

Kooperatifçiliğin dünyada günümüzdeki anlamda ekonomik ve ticari bir organizasyon biçimi olarak ortaya çıkışı 19. yüzyılın ortalarını bulmuştur. İlk kooperatif hareketleri Avrupa'da başlamasına rağmen 1920'lerden sonra tüm dünyada hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu çerçevede İngiltere, Fransa ve

¹ Gülsüm Gözde Ayanoğlu, "Kooperatiflerde Toplumsal Sorumluluk İlkesi ve Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri," *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2012, no. 2 (2014): 4.

² John K. Walton, "Co-operative Movement ve Rochdale Pioneers," iç. *The Oxford Companion to British History*, ed. John Cannon (Oxford: Oxford University Press, 1997) 480.

³ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, "Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları," erişim tarihi Aralık 24, 2024, <https://ticaret.gov.tr/data/5d4c10d213b876180c773ff8/GUKU-SON.pdf>, 3.

Almanya'dan sonra İsveç, Danimarka, ABD, İsviçre ve Japonya gibi ülkelere yayılan kooperatifçilik uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) kooperatifi "ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilat" şeklinde tanımlamaktadır.⁴ Yapılan araştırmalar, en çok kooperatif örgütü ile öne çıkan ülkelerin ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya olduğunu göstermektedir.⁵

Türkiye'de 19. yy. sonlarındaki *memleket sandıkları* ile başlayan ve günümüze kadar birçok yasal ve kurumsal değişikliğe uğrayan kooperatifçilik, tarım ve tarım dışı kesimlerde üretici ve tüketicinin korunması ile iç ve dış pazarlama açısından yeterli ölçüde gelişmemiştir.⁶

Bu çalışmada, kooperatifçiliğin Türk hukuku ve Hollanda hukuku bakımından kooperatifin hukuki niteliği, ayırıcı özellikleri ve nihayet bu iki hukuk sisteminde kooperatifin mali yapısına dair hususların nasıl düzenlendiği ele alınacaktır.

I. KOOPERATİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Türk Hukukunda

1850 tarihli Kanunname-i Ticaret'e 1924 tarihinde eklenen bir hüküm⁷ ile kooperatifler de "ticari şirket" olarak kabul edilmiştir. 1926 tarih ve 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun kooperatiflere ilişkin 121., 1957 tarih ve 6762 sayılı Türk

⁴ Bkz. Treacy, Mary (editör). "The International Co-operative Alliance Statement on the Cooperative Identity," *Review of International Co-operation* 88, no. 4 (1995): 85-86.

⁵ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, "Dünyada Başarılı Kooperatifçilik Uygulamaları," erişim tarihi Aralık 24, 2024, <http://esnaf.ticaret.gov.tr/data/5ca5eb7bddee7df740e1817f/Dünyada%20Başarılı%20Kooperatifçilik%20Uygulamaları.pdf>, 3.

⁶ Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 15vd.

⁷ 5 Ocak 1924 tarih ve 396 sayılı kanun (<https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/tarihce>).

Ticaret Kanunu'nun ise 136. maddelerinde kooperatifler ticaret şirketleri arasında sayılmıştır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda (KoopK) 2004 yılında yapılan değişiklik öncesinde kooperatifler “teşekkül” olarak ifade edilmişken 2004 yılında yapılan değişiklikle Kanunun *Tarif* başlıklı 1. maddesinde kooperatifin bir *ortaklık* olarak ifade edildiği görülmektedir. Kooperatifler, bu değişiklikle uyumlu olarak, TTK m.124 hükmünde ticaret şirketleri arasında sayılmıştır. Kanaatimizce, kooperatiflerin hukuki niteliğine ilişkin öğreti ve yargı kararlarındaki görüş ayrılıkları esas itibariyle 2004 yılında yapılan değişiklik öncesi hâlden kaynaklanmaktadır. Öyle ki söz konusu görüş ayrılıklarının değişiklik sonrası kabul edilen “ortaklık” ifadesine ve TTK m.124 hükmüne rağmen yargı kararlarında tereddütlerin yaşandığı görülmektedir⁸. Ancak söz konusu tereddütler yakın bir zaman önce verilen bir içtihadı birleştirme kararıyla giderilmiştir.⁹

Türk Ticaret Kanunu, ticaret şirketlerini *şahıs* ve *sermaye* şirketi olarak tasnif ettiği hâlde (TTK m.124) kooperatiflerin bunlardan hangisine dahil olduğu konusunda sessiz kalmıştır. Kanaatimizce kanun koyucunun kooperatifi ticaret şirketlerinin arasında sayıp aynı maddenin devamında sermaye veya şahıs şirketi olarak sınıflandırmaması bilinçli bir tercih olup, bu husus kooperatifin kendine özgü yapısından yani tam anlamıyla bir sermaye veya şahıs şirketi olmamasından¹⁰ kaynaklanmaktadır.¹¹ Nitekim TTK m.124 hükmünün madde gerekçesinde de bu tercihin bilinçli olduğu yönünde ifadeler yer almaktadır.

⁸ Örneğin: Yar. HGK, E. 2017/19-1658, K. 2017/1464, 29.11.2017; Yar. 15. HD, E. 2016/ 4488, K. 2017/ 168, 16.01.2017; Yar. 15. HD, E. 2014/483, K.2014/844, 11.02.2014, (Lexpera).

⁹ Yar. İBK, E. 2020/2, K. 2021/3, 12.11.2021, (Lexpera).

¹⁰ Kooperatifin kendine özgü yapısı hakkında ayrıca bkz: İsmail Kırca, “Kooperatifin Tacir Niteliği Hakkında Yargıtay'ın Tutumu: Kanuna Aykırı Yorum mu Yoksa Örtülü Boşluk Doldurma Gayreti mi?,” *Batıder* 33, no. 2 (2017): 22; “kategori (tür) dışı bir ticaret ortaklığı” tanımı için bkz: Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku*, Cilt 1 (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), kn. 120g, 105.

¹¹ Özge Örnek, “Kooperatiflerde Açık Kapı İlkesi,” *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 6, no. 1 (2020), 128- 141.

Kooperatif, ortaklarının belli ekonomik çıkarlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp koruma amacıyla kurulan bir ortaklık modelidir (KoopK m.1). Ticaret şirketlerinin amacı ekonomik faaliyet sonucu kâr elde etmek, ortaklarının amacı ise elde edilen bu kârdan paylarına düşeni almaktır. Özellikle KoopK m.98 hükmünde yapılan atıf dolayısıyla anonim şirketlere bakılacak olursa; anonim şirketlerde 'kazanç sağlamak' benzeri bir kavramdan ziyade 'kâr elde etmek' şeklinde ifade edilen bir ekonomik amaçtan bahsedilmektedir. TTK m.331 hükmünde kanun koyucu tarafından belirlenen bu amacın öğretide kâr elde etmek ve bu kârı paylaşmak anlamına geldiğinin kabul edildiği görülmektedir.¹²

Kazanç sağlamak, geniş bir anlamı ihtiva eden bir kavramdır. Kâr elde etmek ve kazanç sağlamak kavramlarının her ikisi de geniş anlamda yarara isabet etmekle birlikte, kâr elde etmek kavramı ile maddi ve hatta parayla ölçülebilen bir yarardan bahsedilmektedir.¹³ Buna karşın kazanç sağlamak kavramı ile ifade edilen yarar, kâr elde etmeyi de içine alan ve fakat maddi olmayan, parayla ölçülemeyen yararlar da işaret etmektedir.¹⁴ Örneğin TTK m.331 hükmünde ekonomik amaca vurgu yapılmışken KoopK m.1 hükmünde ortaklığın amacı "ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını" sağlayıp korumak şeklinde belirlenmiştir. Bu anlamda ortakların mesleki gelişimlerine katkı sunan, kimi yaşamsal ihtiyaçlarını (konut, taşıt vb) karşılamalarını kolaylaştıran faaliyetler kooperatif ortaklık için bir kazanç kapsamında değerlendirilecektir. Kooperatiflerde; ortakların desteklenmesi, kooperatif ortaklarının çeşitli ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması, piyasada yer alan olumsuzluklara karşı onlar için koruyucu önlemler alması, üretim ve

¹² Ayrıca bkz: İsmail Kırcı, Feyzan Hayal Şehirli Çelik ve Çağlar Manavgat, *Anonim Şirketler Hukuku*, Cilt 1 (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013) 56- 58; Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku I*, kn. 898a, 696; Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırcı, *Şirketler Hukuku*, Cilt 1 (İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021), 12; Mehmet Bahtiyar, *Ortaklıklar Hukuku* (İstanbul, Beta, 2021), 23.

¹³ Ayrıca bkz: "Kâr," Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlük, erişim tarihi Eylül 27, 2024, <https://sozluk.gov.tr>.

¹⁴ Ayrıca bkz: "Kazanç," Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlük, erişim tarihi Eylül 27, 2024, <https://sozluk.gov.tr>.

pazarlama gibi ticari aşamalarda daha çok verim alabilmelerinin sağlanması, bu süreçlerde kayıplarının ortaya çıkmasının engellenmesi ve böylece ekonomik çıkarlarının korunması bu kapsamda sayılabilir. Aynı şekilde, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlere daha uygun şartlarda erişebilmek, örneğin bir eve daha kolay ve ekonomik şartlarda sahip olabilmek veya meslekleri için ihtiyaç duydukları araçları kolaylıkla elde etmek, kazançlarını artırmak ve istikrarlı hâle getirmek, ekonomik dalgalanmalara karşı daha korunaklı bir süreç yürütmek ve nihai olarak ekonomilerini geliştirmek de aynı kapsamdadır.¹⁵

Kooperatif; tüzel kişiliği haiz, ortakların belirlenen ekonomik menfaatlerini karşılama amacıyla kurulan, ortakları arasında karşılıklılık esası gözetilen, bu amaca yardımlaşma, dayanışma ve kefalet araçlarını kullanarak ulaşmayı hedefleyen, değişir ortak ve sermaye yapısına sahip ve kendine has özellikleri bulunan bir ortaklık modeli şeklinde tanımlanabilir.¹⁶ Kooperatif ortaklarının bu amaç etrafında birleşmiş olması esastır.¹⁷

B. Hollanda Hukukunda

1. Mevzuat

Hollanda hukukunda kooperatiflere ilişkin başvurulabilecek birincil kaynak Hollanda Medeni Kanunu'dur (*Burgerlijk Wetboek, BW*). Kooperatiflere ilişkin hükümler, bu kanunun tüzel kişileri düzenleyen İkinci Kitabında yer almaktadır. İkinci Kitaptaki bazı alt bölümler kooperatiflerle ilgilidir. Bu Kitabın "Genel Hükümler" ile "Kooperatifler ve Karşılıklı Sigorta Birlikleri" başlıklı iki alt bölümünde kooperatiflere ilişkin temel düzenlemeler yer almaktadır.

BW'nin tüzel kişilere ilişkin düzenlemelerin yer aldığı İkinci Kitabın ilk alt başlığı kanunun burada saydığı tüzel kişilere ilişkin genel düzenlemeleri içermektedir. Hollanda kanun koyucusu, "genel hükümler" başlıklı kısmın "özel tüzel kişiler" başlıklı 2:3 hükmünde bu kişileri sayma yoluyla belirlerken

¹⁵ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019), kn. 1750, 609.

¹⁶ Kooperatifin hukuki niteliği ve özellikle tacir sıfatı ile ilgili olarak bkz: Yar. İBK. E. 2020/2, K. 2021/3, 12.11.2021 (Lexpera).

¹⁷ Yusuf Mollaoğlu, *Kooperatiflerin Hukuki Niteliği* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2021), 91.

kooperatiflere de yer vermiştir. Kooperatifler, Türk hukukunda olduğu gibi, Hollanda'da tüzel kişiliği haiz bir organizasyon yapısı olarak kabul edilmektedir.

BW'nın tanım başlıklı 2:53 hükmünde kooperatiflerin noter onayıyla kurulan ve kanunda dernek olarak tanımlanan tüzel kişiliğin bir alt türü olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu tanımdan hareketle, BW'nın 2:26 ile başlayan derneklere ilişkin genel hükümleri düzenlediği kısma bakmak gerekmektedir. Başlığı, doğrudan çevrildiğinde, "Normal derneğin tanımı" olan 26. maddenin ilk fıkrasında, derneğin bir alt türü olarak kabul edilen kooperatiflerin bu madde ile yapılan tanımdan dışlandığı görülecektir. Aşağıda, BW'de yer alan kooperatiflere ilişkin özel hükümlere ilişkin açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, BW 2:26 hükmünün başlığı ile kooperatif gibi özellikli bir tür olmayıp salt dernek tüzel kişiliği için öngörülen genel hükümlerin kastedildiği anlaşılmaktadır.

BW'nın İkinci Kitabı'nda yer alan Başlık 2'de "Dernekler" başlığı altında genel olarak derneklerle ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Ancak BW 2:53a maddesi gereğince; 26. maddenin 3. fıkrası ve 44. maddenin 2. fıkrası haricinde dernekler hakkındaki düzenlemelerin, Başlık 3'te yer alan düzenlemelerden sapmadığı sürece kooperatifler ve karşılıklı sigorta birliği hakkında da uygulanacağı belirtilmektedir. Bu anlamda Hollanda kanun koyucusunun BW 53 hükmü ile tanımladığı derneğin iki alt türünden birisi olan kooperatifi, BW 2:26 vd. hükümlerinde öngördüğü genel hükümler kapsamının dışında bıraktığı görülmektedir. Öyle ki BW 2:26/3 hükmünde, dernek üyeleri arasında kâr paylaşımı yapılamayacağı öngörülmüşken, kooperatifleri düzenleyen 2:53. madde ve devamında bunun benzeri bir kısıtlama yer almamaktadır. Bunun yanı sıra, Hollanda Ticaret Odası'nın (Kamer van Koophandel) kooperatifleri tarif ettiği bir belgesinde, üyeleri arasında kâr dağıtımını yapılabileceği kabulünden hareket ederek kooperatifleri "sınırlı sorumlu şahıs şirketi (bv) ile dernek özellikleri gösteren bir yapı" şeklinde tanımladığı görülmektedir.¹⁸

2. Hukuki Niteliği

BW'da yer alan tanıma göre kooperatif, üyeleriyle sigorta sözleşmesi dışındaki işlemlerde bulunarak onların ekonomik çıkarlarını korur. Buna göre

¹⁸ Kamer van Koophandel, "Wat is een coöperatie?," KVK erişim tarihi, Mayıs 30, 2024, <https://www.kvk.nl/starten/de-cooperatie/#wat>.

kooperatifin amacı, kooperatif üyelerinin işleri (meslekleri) gereği yaptıkları sözleşmeler dolayısıyla ihtiyaç duydukları maddi desteğin sağlanması olmalıdır. BW 2:53 hükmünde yer alan kooperatif tanımı incelendiğinde, Hollanda kanun koyucusunun kooperatife biçtiği hukuki niteliğe dair ipuçları bulunduğu görülecektir. Kanaatimizce, Hollanda hukukunda kooperatif için öngörülen hukuki niteliğin tespit edilebilmesi için BW 2:53 hükmü, bunun devamı ve BW'nın 2:53. maddeden önce derneklere ilişkin öngördüğü genel hükümlerin birlikte yorumlanması gerekmektedir.

Öncelikle, konunun Türk hukuku ile karşılaştırılmasında üzerinde durulması gereken, dikkate değer pek çok husus olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hollanda hukukunda kooperatifler bakımından birincil kaynak olan BW'nun ilgili hükümleri incelendiğinde Türk hukukundan farklı olarak kooperatifin açıkça "dernek" şeklinde nitelendiği görülmektedir. Nitekim BW'nun kooperatifler bakımından özel hüküm niteliğindeki 2:53 maddesi ve devamında hüküm bulunmayan hâller bakımından, uygun düştüğü ölçüde kanunun derneklere ilişkin genel hükümlerinin uygulanabileceği öngörülmektedir (BW 2:53a). Türk hukukuyla karşılaştırıldığına bu hususun da farklılık arz ettiği görülmektedir. Zira Türk kanun koyucusunun kooperatifi ticaret şirketleri arasında sayması ve bu minvalde kooperatife ilişkin özel hüküm bulunmayan hâller bakımından KoopK m.98 hükmü uyarınca TTK'nın anonim şirketlere ilişkin hükümlerinin uygulanmasını öngördüğü malumdur. BW 2:53 hükmünü de destekler mahiyette, "Çalışanların Katılımına İlişkin Avrupa Kooperatif Topluluğu Tüzüğü'nü tamamlayan 2003/72/EC sayılı Direktif" in Hollanda Ulusal Uygulama Raporu'nda da Hollanda hukukunda kooperatiflerin özel hukuk tüzel kişilerinden biri olan derneğin bir alt türü olarak nitelendirildiği, bu yüzden şirketlerdeki pay sahipliğinin kooperatiflerde olmayıp bunun yerine kooperatifler için üyelikten bahsedilebileceği ifade edilmiştir.¹⁹ Bu anlamda Hollanda hukuku bakımından söz

¹⁹ R.H. Kaar ve I. Zaal, *Nederland National Implementation Report, Studies on the implementation of Labour Law Directives in the enlarged European Union, Directive 2003/72/EC supplementing the Statute for a European Cooperative Society with regard to the involvement of employees (2007)*, 4.

gelimi anonim şirketler gibi devredilebilir paylardan müteşekkil²⁰ olmadığı hususu dikkate değerdir.

Kanaatimizce kooperatifi dernek tüzel kişiliği altında konumlandıran Hollanda kanun koyucusunun bu iradesi, uluslararası anlamda kabul edilen kooperatifçilik ilkelerinden olan açık kapı ilkesi²¹ ve bunun doğal sonucu olarak değişir ortaklı/değişir sermayeli olma hususunu da tartışmaya açmaktadır. Zira Hollanda öğretisinde kanunda (BW) açıkça belirtilen bu ayrıma karşın söz konusu kooperatif üyeliğinin devredilebilir bir hak olup olmadığı hususu tartışılmıştır. Öğretide kooperatif üyeliğinin mülkiyet hakkı ve bunun içeriğini açıklayan BW 3:1 hükmü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ve bu anlamda mülkiyet hakkının konusunu oluşturduğu görüşüne rastlanmaktadır.²² Aynı yönde, kooperatif üyeliğini aynı kanun hükmü kapsamında değerlendirip, mülkiyet hakkının konusu olduğu yönünde görüş bildirip bu hakkın devredilebilir niteliği haiz olduğunu ifade eden *Maeijer*, mülkiyet hakkını korumaya alan BW 3:6 hükmü ile korunduğunu da eklemektedir.²³ Kooperatifin üyelik hakkının şirketler hukukundaki pay sahipliği benzeri bir şekilde devredilebilir bir hak niteliğini haiz olduğuna ilişkin öğretilerde yer alan görüşler bu kabule kooperatifin hukuki niteliğiyle de uygun düşecek şekilde bir serh düşmektedir: Kooperatife üyelik için kanuna uygun olarak belirlenmiş bir üyelik şartı söz konusu ise bu şartın üyeliğin devri sırasında da dikkate alınması gerekir. Aksi hâlde üyeliğin devredildiği

²⁰ Ayrıca bkz: BW 2: 64/ 1: "An Open Corporation ('naamloze vennootschap') is a legal person with an authorized capital divided in transferable shares.," erişim tarihi, Eylül 27, 2024, <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>.

²¹ Ayrıca bkz: Georges Lasserre, "Kooperatifçilik," çev. Zeki Sezer ve Suavi Ahıpaşaoğlu, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/4 (1988), 371; International Cooperative Alliance (ICA), "Guidance Notes to the Co-operative Principles" (Ocak 2017), 1; Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1802; Özge Örnek *Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2020) 25.

²² O. A. Pfeiffer, "De Coöperatie als Tussenhoudstermaatschappij," *Vennotschap & Orderneming*, Aflevering, nr 5, Mei (2007), 100.

²³ Asser, Van der Grinten ve Maeijer, *De rechtspersoon*, 2-II (Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink, 1997), nr. 277; Aynı yönde ayrıca bkz: Aynı yönde ayrıca bkz: G. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie*, (Deventer: W.E.J Tjeenk Willink, 1999) 154.

üçüncü bir kişinin, iyiniyetli üçüncü kişiyi koruyan BW 3:36 hükmü kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir.²⁴

Teorik olarak kooperatifi dernek olarak vasıflandırmak Türk hukukunda mümkün gözükmemektedir. Zira Hollanda kanun koyucusunun yaptığı gibi dernek olarak vasıflandırılmaya engel teşkil eden bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Türk hukuku bakımından derneklerin kazanç paylaşımı niteliğinde olmayan (Dernekler Kanunu, m.2), üçüncü kişilerin özellikle sosyal ve ahlaki anlamda iyileşmelerini hedefleyen, ideal²⁵ amaçlar gütmesidir. Öyle ki öğretilerde kooperatifin sosyal ve ideal bir amacının olmadığı, kooperatif faaliyetlerinin bu minvaldeki sonuçlarının ancak tesadüfi olduğunun ifade edildiği görülmektedir.²⁶ Oysa Hollanda kanun koyucusunun kooperatiflere üyelerinin ekonomik olarak iyileşmelerini sağlamaya yönelik bir amaç yüklemektedir.²⁷ Bu anlamda kanaatimizce ortaklıklar veya dernek ve vakıf gibi kişi birlikteliklerinin ortak amacının ne olduğu hususu, bu birlikteliğin mevzuatın öngördüğü hangi tüzel kişilik kalıbına ve hangi hukuki niteliğe uygun düştüğünü tespit edebilmek bakımından önemli bir kriter olacaktır.

Türk hukukunda derneklerin ekonomik değil ideal amaçlar güden kişi birlikleri olduğu hususunun kabul edilmesine karşın Hollanda hukukunda kooperatiflere ilişkin kanuni düzenlemelerin ilk bakışta yol açtığı karışıklığın benzerine Alman hukukunda da rastlanmaktadır. Alman Medeni Kanun'u (*Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*) §21 ve §22 hükümlerinden Alman hukukunda

²⁴ O. A. Pfeiffer, "De Coöperatie als Tussenhoudstermaatschappij," 101.

²⁵ Hasan Pulaşlı, "Türk, İsviçre ve Alman Hukukuna Göre İktisadi Amaç Kavramının Şirketler ve Dernekler Bakımından Değerlendirilmesi" *Batider* 32, no. 2 (2016) 24.

²⁶ G. van der Sangen, "De rol van Principles in het Coöperatieresrecht", 41. Ayrıca bkz: G. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie*, 86-93; Kooperatiflerin üyelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik de çalışabileceği, kooperatif faaliyetlerinin sosyal sonuçlarının da olabileceği hakkında ayrıca bkz: National Coöperatie Raad (NCR). *Governance Code for Cooperatives 2019*, erişim tarihi: 31.05.2024, <https://cooperatie.nl/app/uploads/2024/03/Code-for-Cooperatives-2019.pdf>.

²⁷ G. van der Sangen, "De rol van Principles in het Coöperatieresrecht," *Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur*, no. 2 Mei (2019), 36-43.

ekonomik amaç güden derneklerin de kabul edildiği anlaşılmaktadır.²⁸ Bu durumda Hollanda kanun koyucusunun ekonomik amacı diğer sosyal amaçların üzerinde tutulacak ve bu anlamda ticari faaliyeti yoğun bir şekilde sürdürmesi beklenen bir kooperatif kurgulamasına karşın bu kişi birlikteliğini kanuni düzenlemelerde ticaret şirketleri yanında neden saymadığının incelenmesi gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki Hollanda hukukunda, Türk hukukundan farklı olarak, derneklerin de ticaret siciline tescili zorunlu kılınmaktadır ve dernek yöneticileri sicile tescil bakımından sorumlu tutulmuşlardır (BW 2:29).²⁹ Dolayısıyla, Türk hukuku bakımından dernek müessesesine uygun düşmediğini, kooperatifi şirket modeline yaklaştırdığını düşündüğümüz hususların söz konusu ülke hukuku bakımından da aynı anlama gelip gelmediğinin ayrıca değerlendirilmesi gerekebilecektir. Örneğin Ulusal Kooperatif Konseyi (*National Coöperatie Raad, NCR*) 2019 yılında hazırladığı “Governance Code for Cooperatives 2019- Coöperatie Code 2019” isimli raporunda kooperatif, “işletme olarak yürütülen dernek” olarak tanımlamıştır.³⁰ Bu anlamda, amaç unsurundan hareket edildiğinde kooperatifin hukuki niteliğini tespitite şirketlere daha yakın bir yerde durduğu söylenebilecektir. Ancak öğretilerde kooperatifi diğer kişi birlikleri olan şirketlerden farklı (hatta daha güçlü bir ifade ile onu “benzersiz” kılan)³¹ hâle getiren önemli bir unsuruna vurgu yapılmaktadır: Buna göre kooperatifte üyelere kooperatifin kullanıcısı, sahibi ve kontrol edeni olma vasfı yüklenmektedir.³² Öyle ki bu karakteristik özelliği sebebiyle kooperatifçiliğe hâkim ilkelere bir kısmının nüveleri meydana gelmektedir. Hollanda öğretisinde *Dunn* bu hususta, özetle, *ortağın faydası, ortağın mülkiyeti/ sahipliği ve ortağın kontrol yetkisi* ilkelerinin

²⁸ Ayrıca bkz: Hasan Pulaşlı, “Türk, İsviçre ve Alman Hukukuna Göre İktisadi Amaç Kavramının Şirketler ve Dernekler Bakımından Değerlendirilmesi,” 24.

²⁹ Hollanda hukukunda kooperatiflerin ticaret siciline tescilini zorunlu kılan hüküm için bkz: BW m. 2:63b.

³⁰ Ayrıca bkz: National Coöperatie Raad (NCR). “Governance Code for Cooperatives 2019,” erişim tarihi, Mayıs, 31, 2024, <https://cooperatie.nl/app/uploads/2024/03/Code-for-Cooperatives-2019.pdf>.

³¹ Bkz: J.R. Dunn, “Basic Cooperative Principles and Their Relationship to Selected Practices,” *Journal of Agricultural Corporation* 3 (1988): 85.

³² J.R. Dunn, “Basic Cooperative Principles and Their Relationship to Selected Practices,” 85.

doğduğunu ifade etmektedir.³³ Hollanda öğretisinde *Sangen, Dunn' un* ifade ettiği bu görüşü de işaret ederek; kooperatifle güdülen amacın, üyelerin bir araya gelerek oluşturduğu bu organizasyona sermaye sunulması ve bu sermaye dolayısıyla kazanç elde edilmesinden farklı olarak kooperatife bağlı işletmelerin ve son tahlilde üyelerin ekonomik iyileşme kaydedebilmelerini sağlamak olduğunu söylemektedir.³⁴

Görüldüğü gibi *Sangen* kooperatifin sosyal amacının olmadığı, kooperatif faaliyeti sonucundaki sosyal iyileşmelerin ancak tesadüfi olarak karşımıza çıktığını buna karşın esas olarak ekonomik amaç güdüldüğünü ifade etmektedir. Ancak kanaatimizce bahsedilen bu ekonomik amaçla kastedilen kooperatifin ticaret şirketlerindeki benzer bir ekonomik amaçtan ziyade üyelerinin ekonomik gelişme ve iyileşmesidir. Bu anlamda Hollanda hukukunda kooperatiflerin mevzuatta düzenlendiği yer, kanun metninde kullanılan ifadeler ve öğretilerdeki görüşler birlikte değerlendirildiğinde kooperatifin bir ticaret şirketi olarak nitelendirilmesinden bilinçli bir şekilde kaçınıldığı; kooperatifin dernek tüzel kişisine daha yakın konumlandırıldığı düşünülmektedir. Ancak karakteristik özellikleri sebebiyle dernekten farklılaştığı hususlar olduğundan, ilgili mevzuat hükümleriyle açıkça dernek çatısı altında konumlandırılmakla birlikte derneklere göre farklı birtakım kurallara tabi tutulmaktadır.

II. KOOPERATİFİN MALİ YAPISI

A. Türk Hukukunda

1. Genel Olarak

Kooperatiflerin felsefi temeline ve bu temel üzerine inşa edilen yapısına bakıldığında sermaye, kooperatifin zorunlu bir unsuru olarak görülmemektedir.³⁵ Ne var ki ekonomik faaliyetler temelde insan emeği ile sermayeye dayanmaktadır. Sermaye bu faaliyetlerin genelinde olduğu gibi kooperatif faaliyetleri bakımından

³³ J.R. Dunn, "Basic Cooperative Principles and Their Relationship to Selected Practices," 85.

³⁴ G. van der Sangen, "De rol van Principles in het Coöperatiesrecht," 37.

³⁵ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1761a, 615.

da önemli bir unsurdur.³⁶ Bu yüzden kanun koyucu kooperatiflerin kuruluşu sırasında ortaklığın ana sözleşmesi ile tescil ve ilan edilmesi gereken unsurlar arasında “kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık ödenen en az miktarı ile her ortaklık payının değerini” de saymıştır (KoopK m.4/1, (4)). Böylelikle Türk hukuku bakımından sermaye, kooperatiflerde zorunlu bir unsur olarak kabul edilmiştir.

Kooperatiflerde sermaye, ortakların getirdiği pay bedellerinin toplamından oluşmaktadır. Kooperatife ortak olmak için taahhüt edilen nakdi sermayenin en az 1/4'ünün kuruluşta peşin olarak ödenmesi gerekir (KoopK m.4). Kooperatife giren her ortağın en az bir pay bedeli ödemesi esas olup, her ortağın ana sözleşme ile belirlenen orana kadar pay edinmesi mümkündür (KoopK m.19). Sermayenin paylara bölünmüş olması kooperatifler ile diğer ticaret şirketleri ile benzerlik arz ediyor gibi görünse de kooperatiflerdeki bu durum aslında sermayenin ortakların sahip olduğu eşit paylardan müteşekkil olmasından başka bir anlama gelmemektedir. Buna karşın bu durum, Türk hukuku bakımından kooperatiflerin anonim ortaklıklara benzeyen bir özelliği olarak da düşünülebilecektir. Zira tarihi sürecine bakıldığında anonim ortaklığın sermayesi paylara bölünmüş bir ortaklık modeli olarak kurgulanması, ortaklık paylarının pay sahiplerince serbestçe devrine imkân tanımıştır.³⁷ Böylelikle kooperatiflerin sermayesine, değişir ortaklı yapıyı sağlamaya yönelik ortaklık paylarının serbestçe el değiştirebilmesine imkân tanıyan açık kapı ilkesini de destekleyen bir fonksiyon kazandırılmıştır.

Payların devrini kolaylaştırmasının yanı sıra ortakların ortaklık borçlarından dolayı sorumluluğuna dair “sınırlı sorumluluk” esasının kural olarak belirlenmesine de hizmet eden sermayenin bölünmüşlüğü hususu, kooperatifler ile anonim ortaklık arasındaki benzerliğe işaret etmektedir. Ancak kanun koyucu; kooperatifi anonim ortaklıktan farklı kılan, kişi unsuru ve ortaklığın toplumsal amaçları bağlamında ortaklığı başka bir karaktere büründüren “toplumsal sorumluluk ilkesi”³⁸ dolayısıyla ortaklık ana sözleşmesi ile ortakların sınırsız sorumluluğu esasının da kabul edilebileceğini düzenlemiştir.

³⁶ Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, 54

³⁷ Kırca, Şehirli Çelik ve Manavgat, *Anonim Şirketler Hukuku Cilt I*, 97.

³⁸ Detayları için bkz: International Cooperative Alliance. Cooperative Identity, values and principles, erişim tarihi, Nisan, 19, 2024, <https://ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>.

Ticaret şirketleri yasal düzenlemelerine uygun olarak kâr elde etme ve bunu ortakları ve pay sahipleri ile paylaşma amacı takip ederken, kooperatiflerin amacı ortaklarının ekonomik çıkarlarını korumak ve iyileştirmektir. Ticaret ve özellikle de sermaye şirketleri amaçlarına sahip oldukları “*sermaye*” ekseninde gerçekleştirdikleri *ticari faaliyetlerle* ulaşmaya çalışırken, kooperatifler bunu *karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve kefalet* gibi araçlarla yapmaya çalışmaktadır.³⁹ Bu doğrultuda kooperatiflerin bazı hâllerde ortakları tarafından üretilen mal ve hizmetleri onlar adına veya onlardan alarak üçüncü kişilere satmak veya bazı hâllerde ortaklarının çeşitli mal ve hizmetlere daha kolay ve ucuz erişmesini sağlamak gibi farklı usuller takip etmeleri mümkündür.

Kooperatiflerde amaç ortaklarının ticari faaliyetleri için en elverişli zemini oluşturmak ve onların ekonomik çıkarlarını korumaktır. Bunun bir sonucu olarak, kooperatiflerin asıl ve nihaî hedefinin doğrudan kooperatif için bir kâr elde etmek olmadığı söylenebilir. Ancak, kooperatifin mal ve hizmetleri ortakları adına veya onlardan alarak sattığı ya da onlara piyasaya göre daha uygun şartlarda mal ve hizmet temin ettiği modellerde bu el değiştirmelerden kooperatifin de bir gelir elde edeceği veya etmesi gerektiği açıktır.

Ortaklarının çıkarlarını koruması beklenen bir ekonomik mekanizmanın bizzat kendisinin mevcut piyasa şartlarına uygun sağlam bir ekonomik yapıya sahip olması gerekir. Birçok hâlde sembolik kalan kooperatif asgari ortaklık paylarının bu fonksiyon bakımından yeterli olmayacağı açıktır. Güçlü bir finansal yapıya sahip olmak, her ne kadar kooperatiflerin amaçları arasında yer almasa da kuruluş amaçlarının yerine getirilmesi bakımından son derece önemlidir. Zira, kooperatifin faaliyetleri sırasında demirbaş, işletme, kira, personel, temizlik, taşıma gibi çeşitli giderler oluşmakta ve bu giderlerin karşılanıp yapının daha da güçlendirilebilmesi için kooperatifin yeterli bir finansal yapıya, tabiri yerindeyse bir akara sahip olması gerekmektedir.

Kooperatiflerde sermaye unsuru, daha önce de ifade edildiği üzere Türk hukuku bakımından zorunlu olmakla birlikte ortaklığın tarihi seyrine bakıldığında bir finansman kaynağı olarak görülmemektedir.⁴⁰ Bu yüzden kanun koyucu her ne kadar ortaklık ana sözleşmesinde ortakların sermaye taahhüdü

³⁹ Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, 11.

⁴⁰ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1761, 628.

olarak belirttikleri meblağın belirli bir miktarının kuruluşta ödenmesine ilişkin hüküm öngörmüş olsa da kanun başka bir sermaye miktarından bahsetmemiştir. Diğer ticaret şirketleri bakımından düzenlenen bu hususun kooperatif ortaklıklar bakımından düzenlenmemiş olması öğretilerde sermayenin kooperatifler için bir finansman kaynağı olarak kabul edilmediği yönünde değerlendirilmiştir.⁴¹ Kanaatimizce mevzuatta kooperatiflere ilişkin bir asgari sermaye tutarının belirlenmemesini Türk kanun koyucusunun sermayeyi kooperatifler için bir finansman kaynağı olarak görmediği yönünde yorumlamamak gerekir. Zira kooperatifleri açıkça ticaret şirketi olarak vasıflandırmış bir kanun koyucusunun ticaret şirketleri bakımından en azından başlangıç için önemli bir finansman kaynağı olarak gördüğü kabul edilmelidir. Öyle ki ortaklığın kuruluşuna ilişkin zorunlu olarak yapılması istenen prosedürler içerisinde sermaye taahhüdünün belli oranda kuruluşta yerine getirilmesini gerekli kılan bir hüküm öngörüldüğü düşünülürken, kooperatif ortaklığın Türk hukukunda diğer ülkelerden farklı bir gelişim seyrettiği yorumu yapılabilecektir. Sermayenin kooperatifin amaçları karşısında düşük olmasından kaynaklanan finansal zorluk, bazı kooperatiflerde aidat adı altında farklı ödemelerle karşılanmaya çalışılsa da (KoopK m.8, m.31 vb.), zaman zaman bu da yeterli olmamaktadır.⁴² Bu nedenle kooperatiflerde ortaklık payından başka, genel gider payı ödemeleri, yıllık veya diğer periyodik ödemeler ve çeşitli parasal yükümlülükler daha söz konusu olabilmektedir.

2. Sermayenin Değişir Niteliği

Kooperatifler tüzel kişiliği haiz, değişir ortaklı ve değişir sermayeli şirket şeklinde tanımlanmıştır (KoopK m.1). Kooperatiflerin *değişir sermayeli* olmasının nedeni aslında *değişir ortaklı* olmasıdır. Bu durum, kooperatifçiliğe hâkim “açık kapı ilkesi”nin bir sonucudur. Kooperatifin “*değişir ortaklı*” olması hem ortak sayısı hem de ortaklık statüsünde bulunan kimsenin değişebileceği anlamına gelmektedir.

Kooperatiflerde ortak sayısının değişmesine paralel olarak, ortakların taahhüt ettikleri ve ödedikleri sermaye miktarı da değişmektedir. Birinci hâlde ortak

⁴¹ Tekinalp, Poroy ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1761, 628.

⁴² Yusuf Mollaoğlu, *Kooperatiflerin Hukuki Niteliği*, 95vd.

sayısında bir artma veya azalma olup bunun bir sonucu olarak da kooperatifin sermayesi değişirken, ikinci hâlde (KoopK m.14) sermaye sabit kalmakta, sadece ortağın kendisi değişmektedir.⁴³ Kooperatifin karakteristik olarak sermaye miktarının ortağın veya ortak sayısının değişmesi dolayısıyla değişebiliyor olması sebebiyle, kanun koyucu kooperatifler bakımından sermaye değişikliğine ilişkin ana sözleşme değişikliği öngören hüküm düzenlememiştir.⁴⁴ Açık kapı ilkesi gereği değişir ortaklı yapının doğal işleyişi sonucunda sermaye artmış veya azalmış olmaktadır. Dolayısıyla ticaret şirketleri için öngörülen sermaye artırımı veya azaltılmasına ilişkin usuller kooperatifler için teknik anlamda gündeme gelmemektedir. Kooperatifin sermayesi için bir üst sınır ise öngörülmemiştir (KoopK m.2/3).⁴⁵

Ana sözleşmeye kooperatife giriş ve çıkış bakımından belli kurallar konulabilirse de bu kurallar kooperatifin belirtilen özelliğini işlevsiz kılacak nitelikte olamaz (KoopK m.7- 8). Ana sözleşme ile sınırlandırma yapılmasına belli ölçülerde izin verilmesi hususu, ortaklığın sermayesinin sınırlandırılmayacağına ilişkin emredici kanun hükmünü (KoopK m.2/3) bertaraf etmez.

3. Ortaklık Payı

Kooperatife ortak olabilmek için taahhüt edilen paylardan müteşekkil sermaye, kooperatif özvarlığının temel bir unsurudur. Sermaye hem üçüncü kişiler için teminat niteliği taşır hem de ortaklara ek ödeme yüklenilmesinde bir ölçü olarak kullanılan, sorumluluklarının hesaplanmasında başvurulacak bir unsurdur (KoopK m.63).⁴⁶

Ortakların sermaye taahhütleri dolayısıyla kooperatif ortaklığa karşı borçlu olabilmelerinin kanuni dayanağı KoopK m.4/1 (4) hükmüdür. Kooperatifin bakiye sermaye borçlarının ödenmesi çağrısına uymayanlar ödemekle yükümlü oldukları tutar kadar kooperatife borçlu olurlar.

⁴³ Ahmet Kurtulan, *Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007), 56.

⁴⁴ Tekinalp, Reha ve Ersin, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1796, 628.

⁴⁵ Ahmet Kurtulan, *Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması*, 56.

⁴⁶ Orhan Nuri Çevik, *Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1985), 67vd.

Kooperatifler Kanunu'nun 19. maddesinin 2. fıkrası "Bir ortaklık payının değeri 100 Türk lirasıdır. Kooperatife giren ortaklar en çok 5.000 pay taahhüt edebilirler. Kooperatifler üst kuruluşuna iştirak edenler ise en az 50 pay taahhüt ederler. Ortaklık payının değeri Cumhurbaşkanı Kararı ile artırılabilir" şeklindedir. Anılan maddenin 3. fıkrasında ise "birkaç payın bir ortaklık senesinde gösterilebileceği, senetle temsil edilmeyen payların 100 Türk lirası itibar olunacağı" düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelere bakıldığında, bununla birlikte bir kooperatifin asgari yedi ortağın bir araya gelmesiyle kurulabileceği de dikkate alındığında kooperatifin salt ortaklık paylarının getirilmesi hâlinde 700 Türk lirası tutarında bir sermayesinin olacağı görülmektedir. İlgili kanun hükümlerine uygun bir şekilde, azami oranda pay taahhüt edilmesi ve bu ortaklık paylarının tamamının ortaklık sermayesine ödenmesi varsayımında dahi günümüz piyasa koşullarında kooperatif amacını elde etmeye yetecek ölçüde bir sermayenin varlığından söz etmek zor olacaktır. Ancak her hâlükârda ortaklık payının sermayenin önemli bir unsuru olduğu ve dahi kooperatifin yardımlaşma ve dayanışma esasına da hizmet ettiği görülmektedir.

4. Aynı Sermaye

Sermaye, para olarak getirilirse "nakdi", para dışında başka bir değer olarak getirilirse "aynı" kabul edilir. Kanun koyucu eğer ana sözleşme ile kabul edilmişse kooperatif ortağının sermaye payı olarak ayın cinsinden sermaye koyabileceğini kabul eder.

Kooperatife ayni sermaye konulması hâlinde izlenilecek usul Kooperatifler Kanunu'nun 20, 21 ve 22. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, ana sözleşmede ayınların değeri tespit edilmemiş ise, bu tespit kurucular tarafından toplantıya çağrılacak ilk genel kurulda ortak adedinin üçte ikisini temsil eden ortakların çoğunluğu ile seçilecek bilirkişi tarafından yapılır. Kuruluktan sonra girecek ortakların ayın nev'inden sermaye koymaları hâlinde ise bu çağrı yönetim kurulu tarafından yapılacaktır. Ortakların üçte ikisinin birleşmesi mümkün olmayan hâllerde bilirkişi seçimi sulh hukuk mahkemesinden istenecektir. Seçilen bilirkişi tarafından verilen rapora karşı tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde mahâlli sulh hukuk mahkemesine itiraz mümkündür. Mahkemenin vereceği karar kesindir. KoopK m.21 hükmü gereğince atanan bilirkişi gereken raporları düzenleyip verdikten sonra, konu, yapılacak genel kurul toplantısında görüşülür.

Çağrı mektuplarına bilirkişi raporunun bir örneği eklenir. Ortak sayısının en az yarısının asaleten ve temsilen toplantıda bulunması şartıyla bilirkişi raporları okunup incelendikten ve gereğinde ayın nev'inden sermaye koyan kimselerin ve devralınacak işletmenin veya ayınların sahibinin açıklamaları dinlendikten sonra değerlerinin aynen kabul veya reddine yahut ilgililerin muvafakatiyle değerlendirilmesine çoğunlukla karar verilir (KoopK m.22).

5. Sair Ödemeler

Kooperatifler için öngörülen asgari sermaye miktarı kooperatifin amacını gerçekleştirebilmesi bakımından çoğu zaman yetersiz kalır. Ortaklarının ekonomik ve mesleki gelişimlerini sağlayıp koruma amacına sahip kooperatifte asgari sermaye taahhütleri kooperatif amaçlarını gerçekleştirebilmesini beklemek ticari hayatın gerçekleriyle örtüşmeyecektir. Bu sebeple söz konusu amaçları gerçekleştirebilmek için kooperatif genel kurulunca, sair ödemeler şeklinde adlandırabileceğimiz bazı arizi veya periyodik ödemeler belirlenir.⁴⁷ Bu ödemelerden birisi de uygulamada yaygın bir şekilde görülen aidat yükümüdür. Genel kurul tarafından tespit edilip ortaklarca belli periyotlarda düzenli olarak ödenmesi gereken aidatlar kooperatifin işleyişi bakımından önemli bir finansal nitelik taşımaktadır. Ortaklık işleyişi bakımından önem arz eden, içerisinde aidatı da sayabileceğimiz bu sair ödemeler kooperatifleri diğer ticaret ortaklıklarından ayıran unsurlardan birisidir. Bu ödemeler öğretilde, kooperatif sermayesinden farklı olarak ortakların ortaklığa karşı bir sorumluluğu değil bir yükümü olduğu ifade edilmiş olup, genel kurulca ortaklara yüklenmiş yükümlerin yerine getirilmemesi durumunda ortağın yükümlülüğü kooperatif alacaklılarına değil yalnızca ortaklığa karşı doğacaktır.⁴⁸ Bu ayrım dolayısıyla söz konusu sair ödemeler bakımından ortakların yalnızca kooperatife karşı borçlu olduğu, bu yükümün yerine getirilip getirilmemesi bakımından ilgili ortaklığın sorumluluk rejimi olarak sınırlı veya sınırsız sorumluluğu benimsemiş olmasının etkisinin

⁴⁷ İsmail Kayar, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Kooperatiflerde Sermaye, Aidat, Ek Ödeme ve Şahsi Sorumluluk Kavramları," *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu* (2017): 150.

⁴⁸ Diğdem Göç Gürbüz, "Kooperatiflerde Ortakların Sorumluluğu," *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 18, no.1 (2010): 468.

olmadığını ifade etmek gerekir. Ortaklık genel kurulu aidatların zamanında ödenememesi durumunda aidat ödemekte geciken ortaklar bakımından gecikme cezası ödenmesi öngörülebilir. Ancak bu gecikme cezasının asıl borç olan aidat ödeme borcuna eklenmesi suretiyle bileşik faiz uygulanamayacaktır.⁴⁹ Diğer taraftan, sermaye koyma yükümünü zamanında yerinde getirmeyen ortak, ihtara gerek kalmaksızın temerrüt faizi ödemekle yükümlüdür. Ayrıca, ana sözleşmeyle ortaklar temerrüt hâlinde cezai şart ödemeye de zorunlu tutulabilirler (KoopK m.98, TTK m.482).⁵⁰

6. Gelir - Gider Farkı

Kooperatif hesapları, faaliyet dönemi sonunda olumlu ya da olumsuz bir fark verir. Bu fark olumlu ise kooperatifin mali durumunda bir artı değer, olumsuz ise eksi değer doğurur. Bu anlamda söz konusu durum diğer ticaret ortaklıklarındaki kâr ve zarar benzeri bir değer olarak ifade edilebilir.⁵¹ Ancak kâr ve zarara benzeyen bu değer ticaret şirketlerinde görülen, doğrudan kâr elde etmeye yönelik bir çalışmanın sonucunda değildir. Bu fark kooperatifin varoluş amacı doğrultusunda hareket etmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Kooperatifin doğal işleyişinden doğduğu ifade edilen bu olumlu veya olumsuz farkı meydana getiren sebepler çeşitli örneklerle ifade edilebilir. Örneğin; özellikle İngiltere ve Almanya'da görülen, üyelerine/ortaklarına uzun vadeli ve düşük faizli kredi veren kooperatif bankaları kredi alanlara fayda sağladığı kadar son tahlilde kendisi de fayda elde etmektedir.⁵² Yine tüketim kooperatiflerinin tüketim maddelerini maliyetinin biraz üzerinde bir meblağa sattığı tüketiciler ucuza mal temin etmekte, kooperatif ise bu satışlar yoluyla gelir elde etmektedir.⁵³ Böylelikle kooperatif amacına uygun faaliyetler sayesinde olumlu veya olumsuz bir gelir farkı elde edebilmektedir. Bu yüzden, bu farktan diğer ticaret

⁴⁹ Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, 156.

⁵⁰ Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, 143.

⁵¹ Tekinalp, Poroy ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1908, 677.

⁵² İlhan Küçükkaplan, "Kooperatif Bankacılığı ve Dünya Genelindeki Uygulamaları," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 8, no. 3, 1-15.

⁵³ Ziya Gökalp Mülâyim, *Kooperatifçilik* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 441.

şirketlerindeki gibi “kâr” olarak bahsetmekten özellikle kaçınılmış ve bu fark uygulamada “risturn” olarak tanımlanmıştır.⁵⁴

Kooperatiflerde, ilgili kanun ve ana sözleşme hükümlerinde belirtildiği şekilde risturn dağıtımı yapılabilir. Risturn, tüketim kooperatiflerinde satılmış olan malların karşılığında kooperatife kalmış olan paranın (*olumlu, artı fark*); üretim ve satış kooperatiflerinde verilmiş olan avanslar ile satış fiyatları arasındaki farkların; kredi kooperatiflerinde ise elde edilmiş olan faiz farklarının kooperatif ortaklarına dağıtılmasıdır.⁵⁵ Risturn dağıtımında; ana sözleşmedeki hükümler, kooperatif ortaklarının payları ve ortakların yaptıkları işlemler dikkate alınır.

7. Sermaye Katılma Paylarına Faiz Ödenmesi

Kanun, gelir-gider farkının en az %50'si ortaklara dağıtıldıktan sonra, ortakların sermaye paylarına genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebileceğinin ana sözleşme ile hükme bağlanabileceğini öngörmektedir (KoopK m.38 f.3). Katılma payının itibari değeri değil, ödenmiş kısmı dikkate alınır. Önceki hesap dönemlerine ait olumsuz fark ortadan kaldırılmadıkça risturn ve faiz dağıtımı yapılamaz (KoopK m.38 f.6). Kanaatimizce ortakların sermaye payları için faiz ödemeye ilişkin düzenleme, kooperatiflerin dayandığı yardımlaşma ve dayanışma esasları ile uyumlu değildir.

8. Yedek Akçeler

Kooperatiflerde ortaklara gelir gider farkından dağıtım yapılmadan önce yedek akçe ile kanun veya ana sözleşme gereğince kurulan diğer fonlara yatırılacak paralar ayrılır. Gelir-gider farkının en az % 10'u yedek akçeye, kooperatif üst kuruluşlarında ise buna ilaveten en az % 5'i fevkalade yedek akçeye ayrılmadıkça ortaklara dağıtım yapılamaz (KoopK m.39). Ana sözleşme ve genel kurul kararı ile başka yedek akçe de ayrılabilir.⁵⁶

Yedek akçelerin ve özel fonların kullanılış şekil ve şartları ana sözleşmede gösterilir (KoopK m.41) Kooperatiflerin bir yıllık faaliyet neticesi menfi olduğu

⁵⁴ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn.1908, 667.

⁵⁵ Yusuf Mollaoğlu, *Kooperatiflerin Hukuki Niteliği*, 97.

⁵⁶ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1914, 678.

takdirde bu açık yedek akçelerden ve bunların kâfi gelmemesi hâlinde ek ödemeler veya ortak sermaye payları ile karşılanır (KoopK m.38 f.5).

9. Fonlar

Kooperatifler Kanunu, yedek akçelerden ayrılarak bir aktif kalem oluşturan fonlara da yer vermiştir. Fonların bir kısmı zorunludur. Ortak dışı işlemlerden elde edilen hasıla dağıtılmayıp bir fona alınır (KoopK m.38 f.4). Ana sözleşme, yasal fon yanında diğer fonları da öngörebilir (KoopK m.41) Bu fonlar belirli amaçlı olabileceği gibi hiçbir amaç gösterilmeksizin de ayrılabilir.⁵⁷

B. Hollanda Hukukunda

Hollanda kanun koyucusu BW'de kooperatifleri düzenleyen başlık altında kooperatifin finansmanına ilişkin iki madde hükmüne yer vermektedir.⁵⁸ Kooperatifin finansman kaynağını esas itibariyle, BW 2:55 ve 2:56 hükümleri gereğince üyelerin kooperatife getireceği sermaye oluşturmaktadır.⁵⁹ Kanun koyucu burada kooperatifin kurulması için asgari bir sermaye miktarı öngörmemiştir. Dolayısıyla Hollanda hukukunda kooperatifin kuruluşu bakımından bir asgari sermaye miktarından bahsedilememektedir.

Hollanda hukukunda kooperatiflerin finansman kaynağı kural olarak, kendi kendini finanse etmesi ve mali dönem sonlarında elde edilen fazlalığın rezerv olarak kaydedilip muhafaza edilmesi yoluyla sağlanmaktadır.⁶⁰

Çalışmanın kooperatiflerin hukuki niteliğine dair değerlendirmelerin yer aldığı kısımda da değindiğimiz üzere,⁶¹ kooperatiflere ilişkin hukuki düzenlemeler, kooperatifin şirketlere yaklaşan bir biçimde kurguladığına dair soru işaretlerine sebep olmuştur. Öyle ki Hollanda hukukunda, sigorta işlerine dair kısıtlamalar saklı kalmak üzere, bir kooperatifin üyelerinin beklediği ve mali

⁵⁷ Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II*, kn. 1917, 679.

⁵⁸ Ger. J. H. van der Sangen, "Netherlands," iç. *International Handbook of Cooperative Law*, ed. Dante Cragogna, Antonio Fici and Henry Hagen (Heidelberg: Springer, 2013), 551.

⁵⁹ Ger. J. H. van der Sangen, 'Netherlands,' 551.

⁶⁰ Ger. J. H. van der Sangen, 'Netherlands,' 551.

⁶¹ Bkz. yuk. "I. Kooperatifin Hukuki Niteliği."

işleyişinin de gerektirdiği her türlü ekonomik faaliyeti sürdürebileceği kabul edilmektedir. Ancak Hollanda hukukunda kooperatifin mali yapısına ilişkin mevzuat incelendiğinde kooperatifin şirket kapsamında değerlendirilemeyeceği görülecektir. Hollanda hukukunda kooperatif sermayesinin paylara bölündüğüne dair bir düzenleme yer almamaktadır. Kooperatifin mali yapısına ilişkin BW 2:55 ve 2:56 hükümlerinden, kooperatifin ana sözleşmesinde öngörülmedikçe üyelerin, kooperatifin sermayesinin artırılması yoluyla yapılacak finansal değişiklikler bakımından herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sürdürdüğü ekonomik faaliyetler dikkate alındığında ve Türk hukuku perspektifinden bakıldığında bir ortaklık modeli izlenimi veriyor olsa da Hollanda kanun koyucusu kooperatifleri, yoğun ekonomik faaliyette bulunmasına ve dahi ekonomik amaç gütmesine imkân tanıdığı dernek tüzel kişinin bir türü olarak düzenlediği söylenmelidir. Buna göre kooperatifin mali yapısı da bir ortaklıktan ziyade dernek tüzel kişiliği için öngörülen kurallar kapsamında şekillenmiştir.

Kooperatifin BW ile yapılan kanuni tanımı dışına çıkan nitelikteki faaliyetleri kural olarak tüzel kişiliğin feshini gerektirdiği, ancak uygulamada bu yaptırım yerine kooperatifin ana sözleşmesinde gerekli değişikliklerin yapıp kooperatifin kanunun izin verdiği başka bir tüzel kişilik formuna dönüşmek amacıyla tür değiştirmesi için süre tanıdığı ifade edilmektedir.⁶²

Kural olarak kooperatifin ana sözleşmesinde yer almadığı takdirde üyelerin kooperatifle işlem yapma zorunluluğu bulunmamaktadır.⁶³ Bu yüzden kooperatif üyelerinin kanundan kaynaklanan, özellikle hakkaniyet temelli genel bir sorumlulukları dışında ayrıca özel olarak sadakat yükümlülüklerinden bahsedilmez.⁶⁴ Ancak kooperatif üyesi olmak ve kooperatifle işlem yapmak uygulamada kooperatif üyelerinin pazar gücünü artırdığı, risk paylaşımı ve yönetimini kolaylaştırdığı ve üyelere finansman desteği sağladığı için üyelerin kooperatifle olan ilişkisinin güçlü olduğu görülmektedir.

⁶² Ger. J. H. van der Sangen, 'Netherland,' 547.

⁶³ Ger. J. H. van der Sangen, 'Netherland,' 550.

⁶⁴ Ayrıca bkz: Dijk PL ve Van der Ploeg TJ, Van Vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij [On Association and Foundation, Cooperative and Mutual Company] (Deventer: Kluwer, 2007), 134- 136.

Hollanda hukukunda tüzel kişilerin üyeleri veya ortaklarının, tüzel kişinin üçüncü kişilerle yaptığı hukuki işlemler sonucunda oluşan borçlarından dolayı sorumluluklarına dair sorumluluk rejimi üç şekilde düzenlenmiştir. Kooperatif tüzel kişiliğinin üyeleri bakımından da bu üç sorumluluk türünden birisi esas alınabilecektir. Buna göre üyeler kooperatifin borçları dolayısıyla ya sınırsız sorumlu (*wettelijke aansprakelijkheid, WA*) veya sınırlı sorumlu (*bepaalde aansprakelijkheid, BA*) olacak ya da üyelerin hiçbir sorumluluğu (*uitsluiting van aansprakelijkheid, UA*) bulunmayacaktır (BW 2:56). Ayrıca kooperatifin, bu üç sorumluluk rejiminden hangisini benimsediğinin unvanında belirtmesi gerekecektir (BW 2:54/2). Kooperatif üyelerinin, kooperatifin iflası veya tasfiyesi hâllerinde kooperatifin malvarlığı ile karşılanamayan borçların olması durumunda, esas sözleşme ile belirlenen sorumluluk rejiminin gerektirdiği ölçüde bu borçlardan müteselsilen sorumlu olacağı öngörülmüştür (BW 2:55). Esas sözleşmede üyelerin kooperatifin borçları dolayısıyla sorumlu olmadığına dair (*UA*) belirleme olması durumunda alacaklıların üyelere başvuramayacağını belirtmek gerekir.

Üyelerin kooperatifin borçları dolayısıyla sorumluluğuna ilişkin kural bu şekilde olmasına karşın, kooperatifin mali dönemde elde ettiği gelirden üyelerin alacağı pay ile kooperatifin üyelere peşin fiyatından satış yapması Hollanda öğretisinde, kooperatifin uzun vadeli çıkarları ile üyelerin menfaatleri arasında bir çatışmaya yol açtığı yönünde yorumlanmaktadır.⁶⁵ Buna karşın kooperatifin, ilgili mali yıl sonunda üyelere dağıtmayıp bir anlamda rezerv olarak bıraktığı kazancın uzun vadede kooperatifin menfaatine uygun olduğu izlenimi oluşsa da kanaatimizce bu yöntemin uygulanması kooperatifin kısa vadede harcamalarını yapabileceği kaynak bakımından sıkıntı yaşamamasına da sebep olabilecektir.

Kooperatiflerde yaygın olarak uygulanan; üyelere peşin fiyatına satış, üyenin kooperatifin borçları dolayısıyla sınırlı sorumlu olması veya sorumluluğunun olmaması yönündeki uygulama ile mali dönem sonunda oluşan fazlalığın rezerv olarak kaydedilmesi ve bu rezervin kooperatifle yeteri kadar işlem yapmayan üyelere de dağıtılacak olması gibi hususlar dolayısıyla kooperatifin kendi kendini

⁶⁵ Ayrıntı için bkz: Ger. J. H. van der Sangen, "Financiering van de coöperatie en haar juridische structuur (Deel I) Juridische knelpunten in de financiering van de coöperatieve onderneming" *Tijdschrift voor Agrarisch Recht* 61, no. 10 (2001), 1.

finanse etmesi ve mali açıdan ayakta kalmasının zorlaştığı savunulmaktadır.⁶⁶ Öyle ki bu husus kooperatifle diğerlerine göre daha az işlem yapan veya hiç işlem yapmayan üyelerin neredeyse daha avantajlı olması sonucunu doğurabileceğinden kooperatif tüzel kişiliğinin mali durumunu zorlaştırmanın yanı sıra kooperatifle aktif olarak işlem yapan üyelerin işlem yapma motivasyonunu da düşürebilecektir. Bu anlamda kanaatimizce uzun vadede kooperatifin mali çıkmaza girmesine yol açabilecek bir durum söz konusu olabilecektir. Öğretide bu hususa çözüm olarak, Hollanda hukukunda, işlem yapmaksızın safi kâr dağıtımına müsaade etmemesini⁶⁷ kabul edilmekle birlikte kooperatifin ana sözleşmesine konulacak bir hükümlerle üyelerin kâr dağıtım taleplerinin karşılanabileceği ifade edilmektedir.⁶⁸

Hollanda öğretisinde, söz konusu ekonomik sıkıntılara çözüm mahiyetinde “holding şirketi olarak kooperatif” veya “holding şeklinde kooperatif” olarak ifade edilebilecek farklı bir öneri de yer almaktadır. Buna göre kooperatifin bir holding çatısı altında yapılması durumunda özellikle kooperatif üyeliğinin devri ve hatta rehin verilebilmesi imkânı oluşturulabileceğinden bahsedilmektedir. Bu imkân ile kooperatifin mali anlamda yaşadığı daralmaların önüne geçebilmek istenmektedir. Holding olmanın getirdiği risk dağıtımını, yatırımların kontrolü ve yönetimi gibi hususların kooperatif örgütlenmesinin karakteristik özellikleriyle sinerjisi ile üyelerin daha geniş bir pazar ağına ulaşmasını ve olası risklerin üyeler arasında dağıtılmasını sağlayacağı ifade edilmektedir.⁶⁹

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmada kooperatifin mali yapısı Türk ve Hollanda hukuku bakımından ele alınmıştır. Her iki ülke kanun koyucusunun kooperatif bakımından yaptığı hukuki nitelendirme kooperatifin gerek kişi ve sermaye unsuru hakkında uygulanacak rejimi gerekse bu organizasyon bünyesinde yapılacak hukuki işlemlerin akıbetini

⁶⁶ G. van der Sangen, “Financiering van de coöperatie en haar juridische structuur (Deel I) Juridische knelpunten in de financiering van de coöperatieve onderneming,” 2-3.

⁶⁷ Ger. J. H. van der Sangen, “Netherland,” 552.

⁶⁸ G. van der Sangen, “Financiering van de coöperatie en haar juridische structuur (Deel I) Juridische knelpunten in de financiering van de coöperatieve onderneming,” 3.

⁶⁹ O. A. Pfeiffer, “De Coöperatie als Tussenhoudstermaatschappij,” 102.

belirlemektedir. Bu sebeple odağı kooperatifin mali yapısı olmakla birlikte çalışmada bu hususun her iki ülke hukuku bakımından değerlendirilebilmesi için kooperatifin hukuki niteliğine de yer verilmiştir.

Türk hukukunda ticaret şirketleri için şahıs şirketi ve sermaye şirketi olarak yapılan ayırmda kanun koyucu kanaatimizce bilinçli olarak kooperatifi bu ikili ayırmadan herhangi birine dahil etmeyerek kooperatifi ticaret şirketleri arasında saymıştır. Nihai amacı ortaklarının ekonomik ve mesleki gelişimlerini sağlayıp sürdürmek olan kooperatiflerde bu amacın gerçekleştirilebilme kabiliyeti ortaklığın mali yapısının gücüyle de doğru orantılıdır. Bu yüzden kanun koyucu kooperatiflerin mali yapısına ilişkin hukuki düzenlemeleri sadece sermaye odaklı değil, sermaye haricinde bazı farklı mali kaynakları da sağlamaya yönelik olarak öngörmüştür. Taşıdığı sosyal ve ideal amaçlara rağmen bu amaçlarına erişebilmek bakımından ekonomik yönü güçlü, ticaretteki rolü önem arz eden kooperatifler bu sebeple kanun koyucu tarafından ticaret şirketi olarak nitelendirilmiştir. Bu tercih, kooperatifin özelde kendi güttüğü amacın gerçekleştirilmesi için olduğu kadar, büyük ölçekte ülke ekonomisinin sürdürülebilir bir iyileşme kaydedebilmesi bakımından da önemlidir. Zira Türk hukukunda kişi birlikleri bakımından yapılan ayırım özellikle Avrupa ülke hukuklarında yapılan ayırlardan daha kesindir. Bu durumda kooperatife, Türk hukukunda ekonomik bir amaç gütmesi hukuki olarak mümkün olmayan dernek tüzel kişiliği kapsamında hukuki nitelik atfedilmesi, kooperatifin tarihsel süreçte kendisi için belirlenen nihai amaca uygun hareket etmesine engel olacaktır. Böylelikle Türk kanun koyucusunun kooperatifi dernek değil bir ticaret şirketi olarak nitelendirmesi Türk hukuku bakımından kanaatimizce isabetli bir tercihtir.

Türk kanun koyucusunun kooperatifin ortaklarının ekonomik gelişimlerinin yanı sıra mesleki gelişimlerini sağlamasını da amaçlaması ve aynı zamanda kooperatifin ülkenin sosyo-ekonomik durumuna olumlu katkı sağlamasını beklediği bir gerçektir. Buna karşın kendisine yüklenen bu rol kooperatifin tarihsel süreçte hedeflediği amaçlara ulaşmak için ekonomik bir amaç gütmek ve bu amaç için ekonomik faaliyet sürdürmek zorunda olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu anlamda en azından Türk hukuku bakımından, kooperatiflerin ticaret şirketi olarak nitelendirilmesinin, amaca uygun faaliyette bulunabilmesi için zorunlu bir tercih olduğu söylenebilir.

Hollanda hukukunda ise kooperatiflerin Hollanda Medeni Kanun'unda dernek tüzel kişiliği çatısı altında bunun bir alt türü olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu anlamda Hollanda hukuku bakımından kooperatif için esas alınacak hukuki dayanak Hollanda Medeni Kanunu'nda kooperatifler için yapılan özel düzenlemeler ile derneklere ilişkin genel hükümler olacaktır.

Kooperatiflerin hukuki niteliği, mali yapıların belirlenmesi bakımından önemlidir. Zira kooperatifin finansman kaynağı, vergilendirilmesi ve tüzel kişiliğin borçları bakımından kime sorumluluk atfedileceği hususları hukuki niteliğiyle şekillenmektedir. Kooperatifi ticaret şirketi olarak nitelendirdiğimizde mali yapısının güçlendirilebilmesi bakımından kooperatifin finansman kaynağının artırılabilmesi görülmektedir. Ekonomik amaç gütmemesinin mümkün olması ve bunun yanı sıra üyelerinin kooperatifin amacı doğrultusunda beklediği her türlü ekonomik faaliyeti yapması imkânı tanınmasına rağmen Hollanda hukukunda kooperatiflerin finansman kaynağı sağlama ve finansal yönetimin üyeler ile tüzel kişiliğin menfaatleri dengelemesi hususunda birtakım sorunların yaşandığı görülmektedir. Kanaatimizce kooperatifi ticaret şirket olarak değil dernek olarak nitelendirilmesi kooperatifin finansman kaynağını artırmak anlamında yasal zemin oluşturulmasını doğal olarak sınırlandırmaktadır. Bunun sonucunda uygulamada yaşanan daralmaların giderilmesi adına bulunan çözümler de yine şirket tüzel kişiliğine uygun düşecek mahiyette olmaktadır. Bu anlamda kooperatifin tarihi gelişim seyri de dikkate alındığında doğası gereği hukuki niteliğinin şirketler hukuku kapsamında değerlendirilmeye daha uygun olduğu kanaatine varılmaktadır.

Hakem Deęerlendirmesi: ift kr hakem.

Finansal Destek: Yazar bu alışma iin finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

ıkar atışması: Yazar ıkar atışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekip gerekmediğini belirtmemiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not specified whether financial support was received for this study

Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest

Ethics Committee Approval: The author has not specified whether ethics committee approval was required.

KAYNAKLAR

- Ayanoğlu, Gülsüm Gözde. "Kooperatiflerde Toplumsal Sorumluluk İlkesi ve Yenilebilir Enerji Kooperatifleri." *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no. 2 (2014): 181-194.
- Çevik, Orhan Nuri. *Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1985.
- Dunn, J.R. "Basic Cooperative Principles and Their Relationship to Selected Practices." *Journal of Agricultural Cooperation* 3 (1988): 83-93.
- Dijk, P.L., ve T.J. Van der Ploeg. *Van Vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij [On Association and Foundation, Cooperative and Mutual Company]*. Deventer: Kluwer, 2007.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. "Dünyada Başarılı Kooperatifçilik Uygulamaları." Erişim tarihi Aralık 24, 2024,. <http://esnaf.ticaret.gov.tr/data/5ca5eb7bddee7df740e1817f/Dünyada%20Başarılı%20Kooperatifçilik%20Uygulamaları.pdf>.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları. Erişim tarihi Aralık 24, 2024. <https://ticaret.gov.tr/data/5d4c10d213b876180c773ff8/GUKU-SON.pdf>.
- Gürbüz, Diğdem Göç. "Kooperatiflerde Ortakların Sorumluluğu." *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 18, no. 1 (2010): 463-477.
- International Cooperative Alliance. "Cooperative Identity, Values and Principles." Erişim tarihi, Nisan 19, 2024. <https://ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>.
- Kaar, R.H., ve I. Zaal. *Studies on the Implementation of Labour Law Directives in the Enlarged European Union, Directive 2003/72/EC Supplementing the Statute for a European Cooperative Society with Regard to the Involvement of Employees. Nederland National Implementation Report*.
- Kayar, İsmail. "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Kooperatiflerde Sermaye, Aidat, Ek Ödeme ve Şahsi Sorumluluk Kavramları." İç. *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar*, 147-174. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2017.

- Kırca, İsmail. "Kooperatifin Tacir Niteliği Hakkında Yargıtay'ın Tutumu: Kanuna Aykırı Yorum mu Yoksa Örtülü Boşluk Doldurma Gayreti mi?" *Batider* 33, no. 2 (2017): 3-25.
- Kırca, İsmail, Feyzan Hayal Şehirli Çelik ve Çağlar Manavgat. *Anonim Şirketler Hukuku*, Cilt I. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013.
- Küçükkaplan, İlhan. "Kooperatif Bankacılığı ve Dünya Genelindeki Uygulamaları." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 8, no. 3 (2003): 1-15.
- Kurtulan, Ahmet. *Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007.
- Mülâyim, Ziya Gökalp. *Kooperatifçilik*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- National Coöperatie Raad (NCR). *Governance Code for Cooperatives* 2019. <https://cooperatie.nl/app/uploads/2024/03/Code-for-Cooperatives-2019.pdf>.
- Özdamar, Mehmet. "6102 Sayılı TTK Hükümleri Çerçevesinde Anonim Şirketlere Ayni Sermaye Konulmasına İlişkin Çeşitli Sorunlar." *TFM Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 1, no. 1 (2015): 143-156.
- Pfeiffer, O.A. "De Coöperatie als Tussenhoudstermaatschappij." *Vennotschap & Onderneming, Aflevering*, nr. 5 (Mayıs 2007).
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu. *Ortaklıklar Hukuku I*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu. *Ortaklıklar Hukuku II*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019.
- Sangen, Ger J.H. van der. "De rol van Principles in het Coöperatiesrecht." *Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur* 2 Mei (2019): 36-43.
- Sangen, Ger. J. H. van der. "Netherlands." İç. *International Handbook of Cooperative Law*. Ed. Dante Cragogna, Antonio Fici and Henry Hagen. Heidelberg: Springer, 2013.
- Ger J.H. van der Sangen. *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie*. Deventer: W.E.J Tjeenk Willing, 1999.

Treacy, Mary (editör). "The International Co-operative Alliance Statement on the Cooperative Identity." *Review of International Co-operation* 88, no. 4 (1995): 85-86.

Üstün, Yusuf ve Muhittin Aydın. *Kooperatifler Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

Walton, John K. "Co-operative Movement ve Rochdale Pioneers." İç. *The Oxford Companion to British History*. Ed. John Cannon. Oxford: Oxford University Press, 1997.